

СЕНСОРНЕ ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО: ЗВУК, ЗАПАХ І ДОТИК ЯК МОДУСИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ Л. ЕРДРІЧ «МОГУТНЯ ЧЕРВОНА»

Курило Соломія Михайлівна,
аспірантка кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0009-0007-3560-6028

У статті авторка аналізує сенсорну поетику роману Л. Ердріч «Могутня Червона» (2024) в контексті осмислення історичної, родової та міжпоколінневої пам'яті. Основну увагу зосереджено на тому, як звук, запах і дотик функціонують як художні модуси збереження та трансляції колективного досвіду. Дослідження показує, що в романі пам'ять не зводиться до наративних чи документальних форм, а постає як тілесно втілений процес, укорінений у щоденній взаємодії персонажів із природним і соціальним середовищем.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї феноменології сприйняття М. Мерло-Понті, концепція «відчуття місця» Е. Рельфа та положення антропології чуттів Д. Гоуза. Авторка обґрунтовує, що сенсорні образи в романі виконують функцію неінституційного архіву, в якому акумулюється досвід колоніального минулого, екологічної деградації та родинної травми. Звукові мотиви (крики птахів, шум ріки, індустріальний гул) формують акустичний ландшафт пам'яті, що поєднує теперішнє з історією місця. Нюхові образи (аромати книжок, рослин, ґрунту) актуалізують повсякденну пам'ять спільноти та підтримують збереження емоційно-чуттєвого досвіду. Тактильні мотиви (дотик до води, тканини, землі, предметів) репрезентують тілесну тяглість зв'язків між поколіннями.

Дослідження доводить, що сенсорна поетика в романі Л. Ердріч формує особливу модель історичного мислення, у якій минуле постає не як абстрактна сукупність фактів, а як жива, втілена присутність. Через тілесний досвід персонажів письменниці поєднує особисту пам'ять із колективною історією та трансформує індивідуальну травму у форму спільного переживання. Окрему увагу авторка приділяє ролі «ефемер» і матеріальних слідів повсякденності як носіїв культурної пам'яті.

Стаття доводить, що сенсорні маркери в романі функціонують не лише як стилістичний засіб, а й як складова частина авторської стратегії осмислення землі, праці, екологічної відповідальності та колоніальної спадщини. Сенсорне письмо постає інструментом рекультивації ідентичності та способом збереження людяності в умовах соціальної й екологічної кризи. Подальші дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі тілесної поетики в інших романах письменниці та на розгляді сенсорики в межах сучасного екокритичного дискурсу.

Ключові слова: сенсорна поетика, історична пам'ять, тілесний досвід, міжпоколіннева травма, колоніальна спадщина, колективна ідентичність, феноменологія, культурна пам'ять.

Kurylo Solomiia. Sensual echoes of the past: sound, smell, and touch as modes of historical memory in Louise Erdrich's novel "The Mighty Red"

In this article, the author analyses the sensory poetics of Louise Erdrich's novel "The Mighty Red" (2024) in the context of historical, familial, and intergenerational memory. The study focuses on the ways sound, smell, and touch function as artistic modes of preserving and transmitting collective experience. The analysis demonstrates that memory in the novel does not remain limited to narrative or documentary forms but emerges as an embodied process rooted in the characters' everyday interaction with their natural and social environment.

The theoretical framework of the study draws on Maurice Merleau-Ponty's phenomenology of perception, Edward Relph's concept of "sense of place," and David Howes's anthropology of the senses. The author argues that sensory images in the novel function as a form of non-institutional archive that accumulates experiences of the colonial past, ecological degradation, and familial trauma. Sound motifs (bird calls, river

noise, industrial hum) shape an acoustic landscape of memory that connects the present with the history of place. Olfactory images (the scents of books, plants, and soil) activate the community's everyday memory and support the preservation of emotional and sensory experience. Tactile motifs (contact with water, fabric, earth, and objects) represent the embodied continuity of intergenerational bonds.

The study demonstrates that sensory poetics in Erdrich's novel creates a distinctive model of historical thinking in which the past appears not as an abstract collection of facts but as a living, embodied presence. Through the characters' bodily experience, the writer links personal memory with collective history and transforms individual trauma into a shared form of remembrance. The author also pays special attention to the role of "ephemera" and material traces of everyday life as carriers of cultural memory.

The article shows that sensory markers in the novel function not merely as stylistic devices but as elements of Erdrich's broader strategy for rethinking land, labour, ecological responsibility, and colonial heritage. Sensory writing emerges as a tool for reclaiming identity and preserving humanity in conditions of social and environmental crisis. Further research may focus on a comparative analysis of embodied poetics in Erdrich's other novels and on the role of sensory experience within contemporary ecocritical discourse.

Key words: sensory poetics, historical memory, embodied experience, intergenerational trauma, colonial heritage, collective identity, phenomenology, cultural memory.

Вступ. Роман Л. Ердріч «Могутня Червона» («The Mighty Red», 2024) продовжує тривале опрацювання письменницею тем колоніальної пам'яті, метисної спадковості та родової травми. Водночас у цьому тексті письменниця не обмежується лише сюжетами про насильство чи соціальну несправедливість, вона вибудовує складну сенсорну тканину оповіді, у якій запах, дотик і звук фіксують досвід поколінь не менш переконливо, ніж прямі історичні наративи. Пам'ять у романі живе не лише в документах чи офіційних оповідях – вона осідає у пилюці полів, у запаху старих книжок, у шумі ріки й голосах птахів. Отже, аналіз сенсорної поетики роману дає змогу побачити, як Л. Ердріч пов'язує індивідуальне переживання із колективною історією, а тілесний досвід – із великими сюжетами колоніального минулого та екологічної кризи.

Сучасні дослідження творчості письменниці зазвичай зосереджують увагу на проблемах ідентичності, травми, гібридності та родової пам'яті [2; 7]. Пам'ять найчастіше осмислюється як наративна або символічна структура, пов'язана з мовою, історичними свідченнями та культурними кодами. Водночас меншою мірою аналізується те, яким чином минуле переживається персонажами на рівні тілесного досвіду – через звук, запах і дотик. Відповідно, цей аспект стає особливо релевантним у контексті «сенсорного повороту» в гуманітаристиці, у межах якого пам'ять дедалі частіше розглядається не лише як когнітивний чи наративний феномен, а й як утілений досвід. Як наголошує Д. Гоуз, чуття є культурно сформованими медіумами,

через які людина осмислює історію та власне місце в ній [4, с. 12]. Феноменологічні ідеї М. Мерло-Понті про тілесну природу сприйняття [5, с. 235–240], а також концепція «відчуття місця» Е. Рельфа [6] дають змогу розглядати пам'ять як процес, укорінений у повсякденному сенсорному контакті з простором. У цьому контексті роман «Могутня Червона» відкриває перспективу для нового прочитання: сенсорні образи в ньому не лише доповнюють наратив пам'яті, а й формують автономний спосіб її збереження та передачі.

Попри це, бракує системного аналізу того, як саме звук, запах і дотик функціонують як механізми архівації історичного досвіду, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступає роман Л. Ердріч «Могутня Червона» (2024), а **предметом** – художні функції сенсорних маркерів (звуку, запаху, дотику) у контексті формування історичної свідомості персонажів.

Мета статті – виявити й проаналізувати, як сенсорні маркери запаху, дотику та звуку функціонують у романі як механізми збереження і трансляції родової пам'яті, а також з'ясувати, яким чином Л. Ердріч пов'язує тілесно-сенсорний досвід персонажів із процесами переживання міжпоколіннєвої травми, втрати та формування відчуття належності. У ширшому контексті дослідження показує, що ця сенсорна поетика постає не лише художнім прийомом, а й складовою частиною авторської стратегії осмислення землі, праці та колоніальної спадщини як взаємопов'язаних форм історичної пам'яті.

Результати. Одну з найвиразніших сенсорних моделей пам'яті Л. Ердріч вибудовує

вує через звук. Як зазначає М. Мерло-Понті, людське сприйняття світу є передусім тілесним актом [5, с. 112–115]. У сцені, де Кізмет і Гюго сидять у парку на пні зрубаної тополі, крики гусей створюють звукове тло, що перетворюється на метафору втрати: «*The mournful honks of the geese sounded in the dusky air like the spirits of the slain giants*» [3]. Ці сумні голоси озвучують відсутність: «*вбиті велетні*» – це не лише дерева, а й цілі зрубані лінії родової пам'яті. Тут звук стає каналом зв'язку між теперішнім тілесним досвідом персонажів і давньою історією місця: метисні й білі мешканці долини Ред-Рівер живуть на залишку того, що утримувало простір живим упродовж століть. Гуси, що летять далі й повторюють свій маршрут, зберігають «маршрут» пам'яті, тоді як люди весь час намагаються цю пам'ять витіснити. Акустичний простір долини Ред-Рівер також маркує індустріальний гул заводу: «*a sound that meant money and meant poison*» [3]. Пам'ять спільноти тримається на звуках, яких більше немає, що корелює з ідеями про соціальну зумовленість чуттів [4, с. 136].

Подібну логіку Л. Ердріч розгортає у сцені порятунку Гері, який заходить у ріку з наміром утопитися. У момент, коли Іхор витягує його з води, оповідь раптово розширюється, включаючи в себе навколишній ландшафт і його звукову та рухову динаміку: «*Here, the river below the pasture was fringed by alders and box elders. Some kind of fish strove upward and splashed back. A kingfisher chattered as it darted from an overhanging branch. Farther upriver a small dark furred creature wagged and rippled as it swam. A yearling buck emerged to drink, its hooves piercing the mud*» [3].

Ці звуки і рухи (плескіт риби, клекіт рибалочки, шурхіт оленячих копит у вологому ґрунті) формують своєрідний контрапункт до наміру самогубства персонажа. Природа тут не виконує декоративної функції і не слугує нейтральним тлом подій. Вона пропонує альтернативний ритм буття, у якому смерть не постає як вихід або розв'язання.

Етичний вимір цієї сцени Іхор формулює прямо, звертаючись до Гері: «*Suicide always leaves someone else holding your pain*» [3]. Проте цей висновок не з'являється раптово – його готує саме сенсорна тканина епізоду. Персонаж слухає ріку, спостерігає за птахами, фіксує рухи тварин і водночас від-

чуває, що не може змусити себе «вдихнути воду». Звук, рух і дотик води трансформуються тут у фізичну форму опору самознищенню, яка передує будь-якій раціональній аргументації.

Запах у романі пов'язує персонажів не лише з індивідуальними спогадами, а й із повсякденною історією спільноти. Л. Ердріч уважно фіксує нюхові деталі саме в тих моментах, коли персонажі торкаються матеріальних носіїв пам'яті: книг, ґрунту, рослин, тіл. Для Бев простір букіністичної крамниці стає місцем щоденного сенсорного повернення: не просто в будівлю, а в мережу чужих і власних життів, що перетинаються у читанні. Вона входить туди щоранку й затримується у знайомому ароматі: «*Whenever Bev stepped into her bookstore she paused in the scent of old books – a mellow dusky vanilla. To her, comfort. The humid breath of snake plants in the window had also collected and was strongest at that morning moment when she stepped through the door*» [3]. Запах старих книжок поєднується тут із «вологим диханням» рослин: папір і зелень формують єдину екосистему пам'яті, у якій культурне й природне не протиставляються, а співіснують.

Саме Бев збирає дрібні предмети, які читачі випадково залишають у книжках: «*quotes, clippings, often about the author, letters that arrived while they were reading the book, bills they didn't want to pay, foil gum wrappers, bookmarks from now-closed bookstores, funny drawings from their children, dry autumn leaves, grocery lists, complaints. She stored these scraps in a manila envelope marked Ephemera*» [3]. Цей архів «ефемер» не має офіційного статусу, але він зберігає історію місця не гірше за інституційні документи. Запах паперу, клею, пилу, засушеного листя стає своєрідною ольфакторною картою спільноти: через нього проступають чужі біографії, що накладаються одна на одну й формують колективну пам'ять. Таким чином, Л. Ердріч пропонує модель історії, яка тримається не на великих наративах, а на дрібних, тілесно зафіксованих слідах.

Ця логіка перегукується з концепцією автентичності Вальтера Беньяміна, який визначав справжність речі як «*сукупність усього, що передається в ній від походження, починаючи від її матеріального існування аж до її присутності як свідка в історич-*

ному процесі» [1, с. 58]. Архів Бев саме й функціонує як така форма «присутності»: він не репрезентує історію у вигляді хронології подій, а фіксує її як осад повсякденних жестів, забутих емоцій, тілесних контактів і випадкових залишків. У цьому сенсі пам'ять у Ердріч не є абстрактною категорією – вона має запах, текстуру, крихкість і здатність розкладатися.

Подібну логіку тілесного пам'ятання письменниця розгортає і в сюжетній лінії Кізмет. Для неї запах пов'язується не з архівуванням, а із саморегуляцією, зі спробою втримати себе у стані внутрішньої рівноваги. Перед таємною зустріччю з Гюго вона працює у городі, намагаючись заспокоїтися через контакт із землею: «*Her plants were thick and happy. She picked one of the marigolds she'd planted around the tomatoes and crushed the flower, breathing in the sharp scent, rubbing the brilliant petals along her throat*» [3]. Цей жест не має декоративного характеру. Кізмет не просто вдихає аромат квітів – вона буквально наносить його на тіло, перетворюючи запах на тимчасовий захист від тривоги, пов'язаної з Гері, шлюбом і неможливістю «правильного» вибору.

За допомогою таких сцен Л. Ердріч показує, що нюх у романі функціонує як форма неусвідомленого знання. Земля й рослини «пам'ятають» те, що персонажі ще не готові сформулювати мовою. Тіло вбирає не лише аромат літа, а й напругу невирішених прив'язаностей, утрат і страхів. Запах не відтворює минуле у вигляді наративу, а дає змогу його пережити – без слів, через дотик, вдих і присутність.

Дотик у романі стабільно поєднується з темою родової пам'яті та тривалості стосунків. Гюго, що працює у нафтопромислі й мешкає в умовах майже повної мобільності, бере із собою єдиний справжній оберіг – ковдру з футболок, яку для нього пошила Кізмет: «*Under the comforter, the quilt from Kismet. This was his talisman. It calmed and soothed him to stroke her T-shirts*» [3]. Ця ковдра складається з фрагментів одягу, які безпосередньо торкалися тіла іншої людини, а отже, зберігають не лише візуальні, а й тактильні спогади. Гюго «читає» їх дотиком: кожна футболка активує асоціації, жарти, побутові сцени, спільні роки. Це контакт не з абстрактним почуттям, а з матерією, що зберігає тепло,

форму, слід іншої присутності. Так Л. Ердріч показує, як річ стає носійкою історії почуття, яке триває навіть тоді, коли соціальні зв'язки формально розірвані.

Ріка в романі функціонує не лише як топографічний образ, а й як тактильний архів, що накопичує досвід багатьох поколінь. У сцені, де Гері входить у воду з наміром утопитися, текст фіксує низку тілесних контактів із середовищем: «*He walked down the bank, over cracked sediment. He trudged through muck stinking with life. He thrust the bison tooth before him in his fist. Then waded into the easy brown summer water*» [3]. Тріщини на висохлому дні, липке багно, що «смердить життям», відчуття теплої води на шкірі – усе це формує послідовність дотиків, які повертають персонажа до тілесної присутності у світі. Кожен із цих контактів нагадує, що ріка вже була свідком інших життів і смертей.

Особливу роль у цій сцені відіграє бивень бізона, який Гері стискає у руці. Це не просто особистий талісман, а матеріальний слід доісторичної присутності, що передує фермерам Геїстам, колоніальній історії й самим персонажам. Через дотик до цього предмета персонаж входить у контакт із часовою глибиною, яка виходить за межі індивідуальної провини. Його рішення не вмерти постає не лише як наслідок розмови з Іхором, а як результат тілесного досвіду: він відчуває, що ріка пам'ятає більше, ніж одна людська історія, і не зводить існування до одиничного вчинку.

Л. Ердріч послідовно поєднує сенсорні мотиви з темою колоніальної та екологічної кризи. Коли Вінні на засіданні книжкового клубу говорить про пил над полями, вона описує його не як нейтральне природне явище, а як відчутний знак виснаження землі: «*Every time you look out the window there's dust rising up. That's dirt. We are losing our dirt. No dirt, no food, no life*» [3]. Пил тут не абстрактний. Він осідає на шкірі, потрапляє в легені, вкриває меблі, змінює якість дихання. Утрата ґрунту виявляється не через статистику, а через тіло.

Так само пам'ять про зникнення видів персонажі формулюють не в наукових категоріях, а через відсутність звуків і дотиків: «*Don't you remember? How there used to be meadowlarks?*»; «*Do you notice how you look at the grille of your car and there's no bugs?*»; «*And moths. How they used to swirl in the streetlamps?*

They did. Like snow» [3]. Сучасність тут визначається не наявністю, а браком сенсорного досвіду. Спільнота пам'ятає екологічну катастрофу тілесно: є те, чого більше не чує, не торкається, не вдихає. У цьому вимірі колоніальна історія постає не лише як історія власності, а й як історія сенсорних утрат.

У фінальних епізодах цього роману сенсорні мотиви не зникають, а змінюють тональність. Коли Крістал завершує роки нічних рейсів, виходить до ріки й спостерігає за осетрами, які «*had been designed seventy-eight million years ago*» [3], вона переживає момент зміни перспективи. Шум води, рух риб, холод повітря створюють відчуття включеності у масштаб часу, що перевищує людське життя. Вона не заперечує болю, не стирає досвіду втрат, але тілесна присутність у цьому ландшафті дає їй змогу зайняти інше місце у власній історії – не як жертви, а як частині довшої, складнішої тяглості.

Висновки. Сенсорна поетика роману «Могутня Червона» функціонує як цілісна система збереження й передачі історичного досвіду. Через звук, запах і дотик Л. Ердріч показує, що пам'ять не існує лише у формі нарративу чи документа, а виявляється передусім як тілесне знання, вбудоване у взаємодію людини зі світом. Сенсорні деталі не просто ілюструють події, а структурують спосіб їх переживання, перетворюючи повсякденні практики на форми неінституційного архі-

вування колективного минулого. Таким чином, історія в романі постає не як лінійна реконструкція фактів, а як процес постійного тілесного відтворення, у якому пам'ять зберігається через контакт, повтор і чуттєву присутність.

Соматична стратегія письма дає змогу Ердріч вивести голос спільноти із «зони мовчання», куди її часто витісняє офіційна історіографія. Акцентуючи на «ефемерах» та сенсорних кодах, авторка стверджує етичну важливість дрібного й минулого, яке, за Беньяміном, і є справжнім осердям історії. Сенсорика у романі стає інструментом рекультивації ідентичності: через повернення до тілесних відчуттів персонажі віднайдуть утрачений зв'язок із землею та власним родом, перетворюючи травму на живий досвід тривання. Чуттєве сприйняття світу постає тут не лише художнім прийомом, а способом збереження людяності в умовах екологічної та соціальної кризи.

Подальші дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі сенсорної поетики «Могутньої Червоної» з попередніми романами Л. Ердріч, зокрема в контексті еволюції її «тілесного письма». Перспективним видається також розгляд сенсорних маркерів як елементів екокритичного дискурсу, що дасть змогу уточнити роль соматички у формуванні нової екологічної свідомості у сучасній американській прозі.

Література:

1. Беньямін В. Вибране / пер. з нім. Ю. Рибачук, Н. Лозинська. Львів : Літопис, 2002. 214 с.
2. Beidler P.G., Barton G. A reader's guide to the novels of Louise Erdrich. Revised and expanded ed. Columbia : University of Missouri Press, 2006. 431 p.
3. Erdrich L. *The mighty Red*. New York : HarperCollins, 2024. 448 p. URL: <https://books.google.ca/books?id=5tv8EAAAQBAJ>
4. Howes D. *Sensual relations: Engaging the senses in culture and social theory*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2003. 288 p.
5. Merleau-Ponty M. *Phenomenology of perception* / trans. by C. Smith. London : Routledge, 2005. 624 p. URL: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Phenomenology-of-Perception-by-Maurice-Merleau-Ponty.pdf>
6. Relph E. *Place and placelessness*. London : Pion, 1976. 156 p. URL: <https://archive.org/details/placelessness0000relp>
7. Stookey L.L. *Louise Erdrich: A critical companion*. Westport : Greenwood Press, 1999. 161 p.

References:

1. Benjamin, V. (2002). *Vybrane* [Selected works] (Yu. Rybachuk & N. Lozynska, Trans.). Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
2. Beidler, P.G., & Barton, G. (2006). *A reader's guide to the novels of Louise Erdrich* (Rev. and expanded ed.). Columbia, MO: University of Missouri Press.
3. Erdrich, L. (2024). *The mighty Red*. New York, NY: HarperCollins. Retrieved from: <https://books.google.ca/books?id=5tv8EAAAQBAJ>

4. Howes, D. (2003). *Sensual relations: Engaging the senses in culture and social theory*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
5. Merleau-Ponty, M. (2005). *Phenomenology of perception* (C. Smith, Trans.). London: Routledge. Retrieved from: <https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Phenomenology-of-Perception-by-Maurice-Merleau-Ponty.pdf>
6. Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion. Retrieved from: <https://archive.org/details/placelessnessne0000relp>
7. Stookey, L.L. (1999). *Louise Erdrich: A critical companion*. Westport, CT: Greenwood Press.

Дата першого надходження статті до видання: 20.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026